

MUSTAQILLIK VA DIN.**Ishnayeva Xurshida Erkin qizi****Eshonqulova Durdona O'ral qizi***Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari*

Annatsiya: *Ushbu maqolada Mustaqillik va dinning jamiyat taraqqiyot örne . Mustaqillikka erishish yölidagi örne Vijdon erkinligi tamoyili va davladning dunyoviy tamoyillari haqida yoritib berilgan .*

Kalid sözlar: *Din , Davlad ,siyosad, mentaletit.*

O'zbekiston mustaqillikka erishgan ilk yillaridan diniy sohaga o'zbek xalqining milliy ma'naviyatining ajralmas qismi sifatida alohida e'tibor qaratildi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekistonda davlat va din munosabatlari quyidagi tamoyillar asosida olib borilmokda:dindorlarning diniy tuyg'ularini hurmat qilish;diniy e'tiqodlarni fuqarolarning yoki ular uyushmalarining xususiy ishi deb tan olish;diniy qarashlarga amal qiluvchi fuqarolarning ham, ularga amal qilmaydigan fuqarolarning ham hukuqlarini teng kafolatlash hamda ularni ta'qib qilishga yöl qo'ymaslik;

ma'naviy tiklanish, umuminsoniy axloqiy qadriyatlarni qaror toptirish ishida turli diniy uyushmalarning imkoniyatlaridan foydalanish uchun ular bilan muloqot qilish yöllarini izlash zarurati;dindan buzg'unchilik maqsadlarida foydalanishga yöl ko'ymaslikni e'tirof etishMustaqillik yillarida dinning huquqiy davlat, fuqarolik jamiyatida tutadigan o'rni va mavqei aniq belgilanib, bu sohada mustahkam qonunchilik poydevori yaratildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasida "diniy tashkilotlar va birlashmalar davlatdan ajratilgan hamda qonun oldida tengdirlar",degan demokratik tamoyil mustahkamlab qo'yilgan. Fuqarolar millati, irqi va dinidan kat'i nazar, teng huquqli ekanligi belgilanib, ularning vijdon erkinligi, urf-odatlarini, milliy an'analari hurmat qilinishi kafolatlangan. Ushbu konstitusiyaviy qoida 1998 yil 1 may kuni qabul qilingan yangi tahrirdagi "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar tyg'risida" gi qonunning 5-moddasida ham o'z ifodasini topgan. Qonunda tarixiy, madaniy, ijtimoiy omillarni hisobga olingan holda davlat va diniy tashkilotlar orasidagi munosabatlar belgilangan. Unga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida din davlatdan ajratilgan. Hech bir dinga yoki diniy e'tiqodga boshqalariga nisbatan biron-bir imtiyoz yoki cheklashlar belgilanishiga yo'l qo'yilmaydi. Davlat turli dinlarga e'tiqod qiluvchi va ularga e'tiqod qilmaydigan fuqarolar, har xil e'tiqodlarga mansub diniy , tashkilotlar o'rtasida o'zaro murosa va hurmat o'rnatilishiga ko'maklashadi va eksteremizm asosida diniy munosabatlarni keskinlashtirilishiga, turli konfessiyalar o'rtasida adovatni avj oldirishga qaratilgan xatti-harakatlarga yo'l qo'yilmaydi

Dunyoviylik va diniylik o'rtasidagi nisbat masalasi insoniyat tarixining barcha davrlarida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan. Boshqacha aytganda, inson hayoti

mazmunini tashkil qiluvchi ushbu ikki tarkibiy qism o'rtasida murosaga erishish har qanday jamiyatning mavjud holati va istiqbolini belgilovchi bosh mezon bo'lib kelgan.

Dinni davlatdan ajratish haqidagi g'oya azaldan hurfikrlilik va dunyoviy tafakkur rivojiga asoslanganini ta'kidlash joiz. Ushbu hayotiy masala Markaziy Osiyo hududida mavjud bo'lgan davlatlarda ham doimo muhim o'rinni egallab kelgan. Bunda dunyoviylikka moyil siyosiy kuchlarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi mavqei muntazam ravishda o'sib borganini ko'rish mumkin. Shu bilan birga, davlat din bilan bog'liq munosabatlarni tarixning barcha davrlarida muayyan tamoyillar asosida tartibga solishga intilgan. Sovet hukmronligi davrida esa dinga munosabat butunlay boshqacha tus olgan. Sovet hukumati dinning jamiyatdagi ta'sir doirasini butunlay yo'q qilishga harakat qilgan. Bu holatni o'sha davrdagi davlat organlarining ateistik qarashlar orqali dindorlar va diniy tashkilotlarga bo'lgan hujumkor munosabatida ko'rish mumkin. O'zbekiston o'z mustaqilligini qo'lga kiritgan dastlabki kunlardan boshlab uning rahbariyati oldida dinga bo'lgan munosabatni aniq va prinsipial ravishda belgilab olish zarurati tug'ildi. O'sha davrda davlatning dinga bo'lgan yangicha yondashuvi O'zbekiston rahbariyati tomonidan ishonchli tarzda belgilab berildi va qonunchilikda o'z ifodasini topdi. Jumladan, O'zbekistonda davlat va din o'rtasidagi munosabatlar Konstitutsiyamizning bir necha moddalarida mustahkamlandi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 1-moddasida O'zbekistonning suveren demokratik respublika ekani ta'kidlanadi. Bu esa, O'zbekistonning boshqaruv jihatidan respublika shakliga ega ekani, siyosiy jihatdan esa, demokratik davlat ekanini anglatadi (O'zbekiston – suveren demokratik respublika. Davlatning “O'zbekiston Respublikasi” va “O'zbekiston” degan nomlari bir ma'noni anglatadi).

Shuningdek, O'zbekiston qonunchiligida dinning davlatdan ajratilgani ta'kidlandi. Bu haqda Konstitutsiyamizning 61-moddasida shunday deyiladi: “Diniy tashkilotlar va birlashmalar davlatdan ajratilgan hamda qonun oldida tengdirlar. Davlat diniy birlashmalarining faoliyatiga aralashmaydi”. Demak, davlat diniy tashkilotlar zimmasiga davlatning biror-bir vazifalarini bajarishni yuklamaydi, ularning qonunchilikka zid bo'lmagan faoliyatiga aralashmaydi. O'z navbatida, diniy tashkilotlar davlat vazifalarini bajarmaydi. Shu bilan birga, diniy tashkilotlar qaysi konfessiyaga taalluqliligidan qat'i nazar, bir xil huquqiy maydonda faoliyat olib boradi. Qolaversa, diniy birlashmalar faoliyatini tashkil etish ularning ichki ishi hisoblanadi va davlat nazoratidan xolidir. Demak, davlat va din munosabatlari demokratik jamiyatda, avvalo, Konstitutsiya, so'ng esa muayyan qonunlar orqali belgilanadi va tartibga solinadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 18-, 31-, 57-, 61-moddalarida insonlar uchun boshqa huquq va erkinliklar qatorida vijdon erkinligi, dinga e'tiqod qilish yoki qilmaslik erki ham kafolatlandi. Shu bilan birga, diniy tashkilotlarning davlatdan ajratilgani dinning jamiyatdan ajratilganini anglatmasligini ham ta'kidlash zarur. Bu fuqarolik jamiyatida din o'z mavqeiga ega bo'lishini anglatadi. Bu ham

Konstitutsiyamizning amaldagi ijrosidan kelib chiqadigan mantiqiy xulosalardan biridir. Aytish joizki, ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalash, bunyodkor milliy qadriyatlarimizni asrab-avaylash va xalqimizning haqiqiy ma'naviy surati va siyratini belgilovchi fazilatlarni o'zida mujassamlashtirgan mehr-oqibat, hamjihatlik, o'zaro yordam, keksalarga hurmat, sharqona odob-axloq, sharm-u hayo kabi eng oliy insoniy tuyg'ularning tub mohiyatini anglash va ko'z qorachig'idek e'zozlashda aynan diniy tashkilotlar va din arboblarning roli va o'rni beqiyosligini bugun hech kim inkor etmaydi. Aksincha, bunday bunyodkor faoliyat qizg'in qo'llab-quvvatlanmoqda. Buning sababi esa, Konstitutsiyamizda ana shunday faoliyat uchun mustahkam huquqiy zamin yaratib berilganidadir. Davlatning dinga bo'lgan munosabatini ifodalovchi boshqa bir tamoyil shundan iboratki, davlat dinni xalq ma'naviyatining uzviy qismi sifatida tan oladi. Shundan kelib chiqib, uning rivoji uchun tegishli shart-sharoit yaratishga harakat qiladi. O'zbekistonda davlat va din munosabatlarining yana bir asosiy xususiyati bu dinning siyosatga aralashmasligidir. Zero, har qanday dinning birinchi galdagi vazifasi insonlarning ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash hamda ibodat va marosimlar bilan bog'liq masalalarni tartibga solishdir. Hech qaysi din o'zida xalqning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotning barcha jihatlarini qamrab olishga da'vogarlik qilmaydi.

E'tirof etish lozimki, har qanday diniy e'tiqod kabi islom ham barcha davrlarda, shu jumladan, dahriylik keng targ'ib etilgan sho'ro tuzumi zamonida ham, ijtimoiy munosabatlar va ma'naviy-ruhiy hayotga o'z ta'sirini o'tkazib turgan muhim omillardan biri bo'lib qolavergan. Ijtimoiy munosabatlar va ma'naviy-ruhiy hayotning uyg'unligi esa, har qanday jamiyatning ichki siyosiy barqarorligini belgilovchi asosiy omillardan ekani sir emas. Shu nuqtai nazardan qaraganda, din va siyosat o'rtasidagi muayyan bog'liqlikni inkor etib bo'lmaydi. Buning sababi esa islom xalqimizning ong-u shuuri va mentalitetiga chuqur singib ketganidadir. Bundan kelib chiqadigan mantiqiy xulosa shuki, islom dini va musulmonchilik degan tushuncha bizning mintaqamiz uchun faqat o'tmish va bugun tajribasigina bo'lib qolmasdan, xalqimiz ma'naviyatining asosiy tarkibiy qismlaridan sanaladi. Islomning jamiyat hayotidagi roli tom ma'nodagi hurfikrlilik qaror topayotgan mustaqillik davrida o'zini yanada yaqqolroq namoyon etayotgani ham shunday xulosa chiqarishga asos bo'ladi. Biroq masalaning ikkinchi jihati ham bor: diniy omilning siyosiylashuvi jamiyat xavfsizligi va barqarorligi uchun tahdidga aylanib ketishi mumkin. Ushbu holat har qanday dinning sof e'tiqodiy masalalar chegarasidan chiqib, davlat va jamiyat qurilishi masalalariga aralashishga urinishidan boshlanadi. Shunday ekan, dinning siyosiylashuvi, diniy tashkilotlarning o'z vazifasidan chetga chiqib, siyosatga aralashuvi davlat va jamiyat boshqaruvida beqarorlikka zamin hozirlaydi. Milliy o'zlikni anglash bilan bog'liq turfa jarayonlarni diniy qadriyatlardan ayri holda tasavvur etish amrimahol. Bizning jamiyatimiz uchun ham tabiiy bo'lgan ushbu xususiyat, o'zining o'ta nozikligi barobarida xatarliligi bilan ham ajralib turadi. Mazkur ikki tushunchani bir deb qabul qilish, ularning o'zaro

nisbatini baholashda xato qilish – dinning siyosiylashuviga yo‘l ochib beradi. Shuni unutmash lozimki, ayrim hollarda, jamiyatdagi muayyan kuchlar o‘zlarining g‘arazli maqsadlariga erishish uchun ongli tarzda aynan shunday qiladilar. Mustaqillikning ilk bosqichida misli ko‘rilmagan darajada faollashgan diniy guruhlarining siyosiy va hatto, harbiylashgan tashkilotlarni tuzishga qaratilgan amaliy harakatlarini eslash lozim. O‘shanda bunday guruhlar O‘zbekistonni islomiy davlat deb e‘lon qilishni talab qilish darajasigacha borib yetgan edilar. Mafkuraviy markazi Farg‘ona vodiysi bo‘lgan ushbu harakat o‘z davrida mamlakatimizning boshqa mintaqalarida ham muayyan aks sado berib, umummilliy xavfsizlikka jiddiy tahdid tug‘dirganini inkor etib bo‘lmaydi. Dunyoviy-ma‘rifiy davlat qurilayotgan har qanday mamlakatda diniy jarayonlar evolyutsiyasini o‘zibo‘larchilikka tashlab qo‘yib bo‘lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. ÖZME Birinchi jild . Toshkent 2000 yil
2. Imom Moturudiy xalqaro ilmiy -tadqiqod markazi .SH .Jörayev
3. Özbekiston Respublikasi Konstitutsiya Toshkent "Özbekiston" 2021.
- 4.Özbekiston Respublikasi Qonuni "Madaniy meros obektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risidagi ÖRQ _228 son..